

BERÂ b. MA'RÛR

(البراء بن معمر)

Ebû Bişr el-Berâ'

b. Ma'rûr b. Sahr el-Hazrecî

(ö. 622)

İkinci Akabe Biati'nda
Hız. Peygamber'e ilk biat eden
sahâbî.

Medine'deki Hazrec kabilesinin Selime koluna mensuptur. Annesi Rebâb bint Nu'man, Evs kabilesinin reisi ve büyük sahâbî Sa'd b. Muâz'ın halasıdır. 622 yılının hac mevsiminde Hz. Peygamber'i Medine'ye davet etmek üzere gizlice Mekke'ye gelen heyetin arasında Berâ da vardı. Geceleyin Akabe'de yapılan görüşmede Hz. Peygamber onlardan, kendisini tıpkı aile fertlerini himaye ettikleri gibi korumak üzere söz isteyip kendilerini biata çağırıldığı zaman bu şartları seve seve kabul ettiğini heyecanla belirterek ilk biat eden o oldu. Medineli müslümanları temsil etmek üzere orada seçilen on iki nakib arasında yer aldı. Müslümanların Kudüs'e doğru namaz kıldığı günlerde, Kâbe varken bir başka yöne doğru namaz kılmayı içine sindiremedi ve Kâbe'ye yönelerek namaz kılmaya başladı. Ancak müslümanların itirazı üzerine durumu Hz. Peygamber'e arzetti. Kendisine bir müddet daha bu uygulamaya devam etmesi emredilince tekrar Kudüs'e yönelerek namaz kıldı. Hz. Peygamber'in hicretinden bir ay önce vefat edeceğini hissedip naaşının Mekke'ye dönük olarak defnedilmesini vasiyet etti. Bir diğer vasiyeti de mallarının üçe taksim edilerek birinin Hz. Peygamber'e verilmesi, birinin Allah yolunda harcanması, birinin de çocuklarına bırakılması idi. Berâ Resulullah'ın Medine'ye varmasından bir ay önce vefat etti. Hz. Peygamber Medine'ye hicret edip de Berâ'nın vefatını öğrenince kabrine gidip cenaze namazını kıldı ve ona dua etti. Kendisine verilmesini vasiyet ettiği malları da Berâ'nın vârislerine iade etti.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 439-440, 442, 443, 447; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 618-620, VIII, 315; *Müsned*, III, 460-462; Belâzûrî, *Ensâb*, I, 271; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 360-364; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 136-137; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 207-208; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*, I, 267-268; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 144; K. V. Zetterstéen, "Berâ", *İA*, II, 521; a.mlf., "al-Barâ" b. Ma'rûr", *El²* (Fr.), I, 1057; a.mlf.-idâre, "el-Berâ" b. Ma'rûr", *UDMİ*, IV/1, s. 255-256.

AHMET ÖNKAL

BERÂAT-i İSTİHLÂL

(براءة الإستihlâl)

Bir esere konusuyla ilgili
ifadeler kullanarak
güzel bir üslûpla başlamak
anlamında edebiyat terimi.

Berâat "üstün olmak, üstün gelmek", istihlâl ise "çocuğun doğduğu anda çıkardığı ses, başlamak, yeni ayın görünmesi ve yağmurun yağması" gibi anlamlara gelir. Bir terim olarak berâat-i istihlâl, nazım ve nesirde maksada ve muhtevaya işaret eden kelime ve deyimlerin yardımıyla konuya ilgi çekici güzel bir üslûpla başlama sanatıdır. Bu sanata **berâat-i matla'**, **hüsn-i ibtidâ**, **hüsn-i iftitâh** gibi isimler de verilir. Maksada işaret eden kelime ve deyimlerin nazım ve nesrin ortasında yer almasına ise **tel-mih** denir. Berâat-i istihlâlde bir münasebet bularak maksada geçmeye **tahallus**, herhangi bir münasebet düşürülmeden yapılan geçişe ise **iktidab** adı verilir. Bu sanata çok değer veren eski müellifler **hamdele*** ve **salvele*** de veya devrin hükümdarını öven kısımlarda eserin konusuna işaret eden kelime ve deyimlere özellikle yer verirler.

Bazı dil ve edebiyat âlimleri bu ve benzeri edebî sanatlara nesir ve nazımda aynı bir önem vermişlerdir. Her konunun kendine has ve muhtevasına uygun bir girişi olması gerektiğini söyleyen Câhiz'e göre, "anlatılmak istenen şeye delâlet etmeyen, niyet ve maksadı ortaya koymayan sözde hayır yoktur" (*el-Beyân ve't-tebyîn*, I, 116). İstihlâl tabirini terim mânasına en yakın anlamda ilk kullananlardan Ebû'l-Hasan el-Cürcânî'ye göre de, "usta bir şair istihlâl, tahallus ve hâtimecini güzelleştirmek için gayret gösterir" (*el-Vesâta beyne'l-Mütenebbî ve'l-huşûmîh*, s. 48).

Özellikle Arap dili ve edebiyatı için lisanî ve edebî güzelliklerin en mükemmel örneklerinin yer aldığı Kur'an-ı Kerim'de bu sanata örnek olarak Fâtiha sûresi gösterilmektedir. Zira mushafta ilk sûre olan Fâtiha'da Kur'an-ı Kerim'in muhtevasını teşkil eden konulara veciz bir şekilde işaret edilmiştir. Ayrıca diğer birçok sürenin ilk âyetleri de bu sanatın en güzel örneklerini ihtiva etmektedir (bk. Yahyâ b. Hamza el-Müeyyed, III, 364-365).

Arap edebiyatında olduğu gibi Fars ve Türk edebiyatlarında da çokça kullanılan berâat-i istihlâl sanatına Türk edebiya-

tında en çok manzum eserlerin mukaddimelerinde rastlanır. Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn* mukaddimesi, Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşk*'inin "Der Sebeb-i Te'lîf" bölümü (*Hüsn ü Aşk*, 57-60), *Tezkire-i Latîfî*'nin dîbâcesi, Sinan Paşa'nın *Tazarru'nâme* mukaddimesi tanınmış örnekler arasında yer alır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, "el-berâ'a" md.; Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, I, 116; Ebû'l-Hasan el-Cürcânî, *el-Vesâta beyne'l-Mütenebbî ve'l-huşûmîh* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl — Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1966 — Beyrut, ts., s. 48; Reşidüddin el-Vatvat, *Hadâ'îku's-sihr ft dekâ'îki's-şî'r* (nşr. Abbas İkbâl), Tahran 1308, s. 30; Hatîb el-Kazvînî, *Telhîşü'l-miftâh*, İstanbul 1312, s. 167; a.mlf., *el-İzâh* (nşr. M. Abdül-mün'im Hafâcî), Kahire 1400/1980, II, 594; Yahyâ b. Hamza el-Müeyyed, *et-Tirâzü'l-müttezâmmîn li-esrârî'l-belâga*, Beyrut 1982, III, 364-365; Safiyyüddin el-Hillî, *Şerhu'l-Kâfiye el-bed'îyye* (nşr. Nesîb Neşâvî), Dimaşk 1983, s. 57-59; Süyûtî, *Ülküdü'l-cümân*, Kahire 1305, s. 152; Şeyh Gâlib, *Hüsn ü Aşk* (nşr. Abdülbâkî Gölpınarlı), İstanbul 1968, s. 57-60; Mehmed Nüzhet, *Muğnî'l-küttâb*, İstanbul 1286, s. 125-126; Abdurrahman Süreyyâ, *Mizânü'l-belâga*, İstanbul 1303, s. 382-383; Diyarbakırlı Said Paşa, *Mizânü'l-edeb*, İstanbul 1305, s. 378-379; Ahmed Cevdet Paşa, *Belâgat-ı Osmaniyye*, İstanbul 1326, s. 183; Tahirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lügati*, İstanbul 1973, s. 26-27; Ahmed Matlûb, *Muştalahâtü'l-belâgiyye*, Bağdad 1983, I, 388-393; M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, İstanbul 1989, s. 293-294.

NASRULLAH HACİMÜFTÜOĞLU

BERÂE SÛRESİ

(bk. TEVBE SÛRESİ).

BERÂET

(البرائة)

İlk üç halifeden ve
ashap çoğunluğundan
uzaklaşma anlamında Şiiler'ce
benimsenen bir ilke
(bk. TEBERRİ).

BERÂET

(البرائة)

Kişinin hukukî veya
cezaî sorumluluğunun olmaması veya
ortadan kalkması anlamında
İslâm hukuku terimi.

Sözlükte "borçtan kurtulma, bir şeyden veya bir kimseden uzak kalıp onunla ilişkili kesme" mânalarına gelen berâet, aynı kökten türeyen ve değişik konular-

da özel anlamlar kazanmış bulunan diğer bazı kelimelerle de terim olarak sıkı bir anlam birliği içindedir (bk. İBRÂ, İSTİBRÂ, MÜBÂREE).

Kur'an-ı Kerim'de berâet kelimesi iki yerde geçer. Bunlardan birinde (el-Kamer 54/43) "suçsuzluk, kurtuluş belgesi" anlamında kullanılmıştır. Süreye ismini verdiği diğerinde ise (el-Berâe [et-Tevbe] 9/1) kelimenin mânası tartışmalıdır. Sürenin ilk âyetlerinde müşriklere güven içinde bulunacakları dört aylık bir süre tanınması kelimenin "af ve kurtuluş" anlamında kullanıldığını mümkün kılsa bile daha sonraki âyetlerde bu sürenin bitiminde müşriklere münasebetin tamamen savaş hali olacağının belirtilmesi, kelimenin "müşriklerle her türlü ilişkiyi kesme; onlardan uzak durma anlamında kullanıldığı görüşünün daha isabetli olduğunu göstermektedir. Nitekim berâetin bir türü olan berî kelimesi de Kur'an'da daha çok bu mânada kullanılmıştır (meselâ bk. el-Enfâl 6/19; el-Haşr 59/16).

Hadislerde de berâet umumiyetle "günahtan kurtulma, bir işten veya bir zümreden uzak olma" anlamlarında kullanılmıştır. Bu arada kişinin "berâe yemini" etmesi (eğer sözünde yalancı çıkarsa İslâm'dan uzak olmasını dilemesi) yasaklanmıştır (bk. Ebû Dâvûd, "Eymân", 9; Nesâî, "Eymân", 7).

İslâm hukukunun umumi prensiplerinden biri de kişinin borçsuzluğunun ve suçsuzluğunun asıl olması ilkesidir. Bu, İslâm hukuk usulündeki, "Eşyada aslolan ibâhadır" kaidesinin ve "istishâbül-hâl" delilinin hukuka genel bir prensip olarak yansımından ibarettir. Bundan dolayı berâet-i asliyye, kelâmda ve usûl-i fıkıhta "kişinin, şâri'in (kanun koyucu, Allah) hükmü olmadan mükellef tutulmaması", ceza hukukunda "suç ve cezada kanuniliğin ve kişinin suçsuzluğunun asıl olması", borçlar hukukunda da "kişinin aksine bir delil bulununcaya kadar borçsuzluğunun esas olması" anlamına gelir. "Berâet-i zimmet asıldır" (Mecelle, md. 8) şeklinde ifade edilen küllî kaide de bilhassa bu son anlamdadır.

Özel borç ilişkilerinde ise berâet "kişinin mevcut bir borçtan kurtulması" demek olup bu da alacaklının ibrâsı, borçlunun veya kefilinin borcu ifası, borç ya da tazmin sebebinin ortadan kalkması veya giderilmesi gibi hukukî işlemlerle sağlanabilir.

Alışverişte "satıcının satılan maldaki ayıptan sorumlu tutulmaması" demek olan berâet şartı (bey' bi'l-berâe / bey'u'l-berâe) genelde geçerli olmakla birlikte bu şartın hangi tür ayıpları kapsayacağı ve hukukî sonuçları tartışmalıdır. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre böyle bir şart satıcıyı, gerek malda önceden mevcut olup da bilmediği veya bilip de gizlediği ayıplardan (ayb-ı kadîm), gerekse akitten sonra müşterinin malı almasına kadarki sürede ortaya çıkacak ayıplardan (ayb-ı hâdis) sorumlu olmaktan kurtarır. Çünkü ibrâ temlik değil ıskattır. Diğer Hanefî âlimleriyle İmam Mâlik ve Şâfiî'ye göre berâet şartı sadece mevcut ayba şâmil olup ileride ortaya çıkacak aybı kapsamaz. Çünkü ortada olmayan şeyden (ma'dûm) ibrâ düşünülemez. Ayrıca Mâlikîler, Şâfiîler ve bazı Hanbelî âlimleri alışverişte berâet şartının, satıcının bilip de gizlediği ayıplar için geçerli olmayacağını kabul ederler. Onlar bununla akitleşme serbestliğinin suistimalini engelleyerek karşılıklı gerçek rızânın oluşumuna imkân tanımak ve böylece ilgili tarafı beklenmedik zarar, hile ve haksızlıktan korumak istemişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mekeyîsü'l-luğa, "br"e md.; *Kâmus Tercümesi*, "br"e md.; Ebû Dâvûd, "Eymân", 9; Nesâî, "Eymân", 7; Ebû'l-Hüseyn el-Basrî, *el-Mu'temed* (nşr. Muhammed Hamîdullah v.dğr.), Dımaşk 1384-85/1964-65, II, 868 vd.; İbn Hazm, *el-İhkâm*, Beyrut 1983, s. 152 vd.; Kâsânî, *Bedâ'î*, V, 277-278; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, Kahire 1975, I, 204-207; Fahrreddin er-Râzî, *Tefsir*, XV, 216; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Kahire 1969, IV, 135; Âmidî, *el-İhkâm*, I, 76-89; Süyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*, Kahire 1387/1959, s. 53; İbn Nuceym, *el-Eşbâh ve'n-naẓâir* (nşr. Muhammed Mutî' el-Hâfız), Dımaşk 1403/1983, s. 64; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, Kahire 1386/1967, IV, 36-39; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, Kahire 1383/1964, II, 332-333; *Mecelle*, md. 8; Ali Haydar, *Dürrü'l-hükkâm*, I, 48-50; Ali Himmet Berki, *Hukuk Mantiği ve Tefsir*, Ankara 1948, s. 171-172; Ahmed ez-Zerkâ, *Şerhu'l-kavâ'idü'l-fıkhiyye*, Beyrut 1403/1983, s. 59-68; Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ft üs-lûbihi'l-cedîd*, Beyrut, ts., I, 349-352; *Mu.F.*, I, 142-170; VIII, 51-54; R. Brunschvig, "Barâ'a", *EP* (İng.), I, 1026-1027.

ALİ BARDAKOĞLU

BERÂHİME

(bk. BRAHMANİZM).

BERÂMİKE

(bk. BERMEKİLER).

BERÂSÂ

(براثا)

Bağdat'ın batı yakasında eski bir yerleşim merkezi.

İslâmiyyet'ten önce de mevcut olan bu küçük kasaba Kerh'in kuzeybatı, Muhavvel'in güneydoğusunda Kerhâya Kanalı'nın yakınında kurulmuştur. Bağdat'ın kurulduğu tarihlerde şehrin batı yakasından bir hurmalık ve Künâse (el-Makberetü'l-kadîme) adlı bir mezarlıkla ayrılan Berâsâ zamanla tamamen Bağdat'a karışmıştır.

Rivayete göre, Hz. Ali'nin Hâricîler'in isyanını bastırmak üzere Nehrevan'a giderken abdest alıp namaz kıldığı yerde inşa edildiği için Şiîler arasında kutsal bir mahiyet kazanan Berâsâ Camii uzun zaman bu vasfını korumuştur. Ancak Şiîler'in özellikle cuma günleri burada toplanıp ashâb-ı kirâm aleyhinde konuşmaları yüzünden Sünnîler'in sert tepkisine sebep olmuş ve Halife Muktedir devrinde (908-932) Şiîler isyan için hazırlık yapmakla itham edilerek Abbâsî birlikleri tarafından kuşatılmış ve bir kısmı hapsedilerek cezalandırılmışlardır. Bu olay üzerine mescid de tahrip edilmiştir. Daha sonraki yıllarda umumi istek üzerine Râdî-Billâh (934-940) Emîrül-ümerâ Bekem'e caminin tekrar inşa edilerek Sünnîler'e tahsis edilmesine izin verdi. Bunun üzerine cami daha geniş bir plan üzerine yeniden yapıldı ve etrafı sağlam duvarlarla çevrildi. İnşaat Halife Muttakî devrinde tamamlanmış ve 12 Cemâziyelevvel 329 (12 Şubat 941) Cuma günü halifenin de katıldığı büyük bir merasimle ibadete açılmıştır. Berâsâ Camii bu tarihten itibaren Bağdat'ta cuma namazı kılınan dört büyük camiden biri olmuştur.

Eserini bu tarihten yaklaşık on yıl sonra (340/951) telif eden İstahrî, Berâsâ Camii'ni cuma namazı kılınan camiler arasında zikretmediği halde İbn Havkal eserinde (telif 367/978) cuma namazı kılınan dört büyük cami arasında Berâsâ Camii'ni de sayar. Hatîb el-Bağdâdî Bağdat'tan ayrıldığı 451 (1059) yılına kadar Berâsâ Camii'nde cuma namazı kılındığını ve bu tarihten sonra ise artık kılınmadığını söyler. Yâkût el-Hamevî'nin (ö. 626/1229) verdiği bilgilerden VII. (XIII.) yüzyılın ilk çeyreğinde caminin yıkıldığı ve sadece duvarlarının ayakta kaldığı anlaşılmaktadır.